

การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาล: ศึกษาวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3
Temple Management in Accordance with Buddhist Good Governance: A Study of
Temples in Sangha Administrative Region 3

สุชินชยันต์ เพ็ชรนิล¹ และ สุธี ประศาสน์เศรษฐ²
Suchinchayun Phetehnin¹ and Suthy Prasartset²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาล: ศึกษาวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อ 1) ศึกษาสถานภาพส่วนบุคคลกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมาภิบาล ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 โดยประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน 2 กลุ่ม คือ เจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่เดียวกัน ทั้งสองกลุ่มเท่ากันคือ เจ้าอาวาส จำนวน 303 รูป และ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 303 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสอบถามเจาะลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแสดงสถิติเชิงพรรณนาและใช้สถิติเชิงอนุมาน

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า 1) ระดับการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาล: ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3) ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาล: ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 พบว่า พระสงฆ์ จำแนกตามอายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษาทางธรรมสูงสุด สมณศักดิ์ ตำแหน่ง ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ประชาชน จำแนกตามเพศ อายุ และอาชีพ ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 4) ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3

คำสำคัญ การบริหารจัดการ พุทธธรรมาภิบาล คณะสงฆ์ภาค 3

¹ คุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

² ที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี

Abstract

This research aims to 1) study the relationship between socioeconomic background at the Efficiency of Temple Management in Accordance with Buddhist good governance of 2) Study the relationship between temple Management in accordance with good governance of Buddhism. The temple used for the study were 303 abbots and 303 village headmen. The samples used were in dept interview. The data was then analyzed by frequency ,percentage , mean ,standard deviation , t – test , one – way ANOVA , scheffe’s test and Multiple Regression Analysis.

It was found from the study that: 1) Overall management of Buddhist temple based on the opinions of the monk (abbots) and the village headmen is at a “much” level 2) Management efficiency based on the opinions of the monks (abbots) at the village headmen is also of the “much” level. 3) Comparatively, temple management in accordance with the Buddhist good governance based on the opinions of the monk (abbots) is not found to be in related terms of age, length of ordination , education , of the highest Sangha education and Sangha position , both overall and individual dimension. The same applied to for temple management in accordance with Buddhist good governance based on the opinions of the village headmen in all counts and in both dimensions. 4) relationship between Buddhist good governance and Temple Administration Efficiency in the Sangha Administration Region 3.

Keywords: Management, Buddhist Good Governance, Sangha Administrative Region 3

บทนำ

ปัจจุบันนี้ ถือได้ว่าโลกเปลี่ยนแปลงไปทุกวันตามกาลเวลา ความยุ่งยาก ความสับสน วุ่นวายในสังคมยิ่งเพิ่มทวีคูณมากขึ้นเป็นเงาตามตัว สังคมไทยประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมหลายสถาบัน แต่สถาบันที่มีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุดและเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมก็คือ สถาบันครอบครัว สถาบัน การศึกษาและสถาบัน พระพุทธศาสนา โดยเฉพะสถาบัน พระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อ การดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยนั้นนับถือ

พระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนในชาติและยังแสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรม ให้แก่อุบาสกอุบาสิกาหรือประชาชน ดังนั้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานของสังคมและ

พระภิกษุสงฆ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้ว จะเห็นได้ว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการรวมหัวใจของบรรดาพุทธศาสนิกชนทำหน้าที่ในการวางรากฐานความเจริญให้แก่สังคม ส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นความมั่นคงให้แก่สังคม ช่วยลดปัญหาสังคม ส่งเสริมประสิทธิภาพการควบคุมทางสังคมหรือกล่าวได้ว่า วัดเป็นศูนย์กลางของศาสนาและวัฒนธรรม ที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต และเป็นเอกลักษณ์ของสังคม ซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทาง ศิลปะ วรรณคดี คติธรรมขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี เป็นต้น (พระธรรมปิฎก, ป.อ.ปยุตโต : 2541)

การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระสงฆ์สามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจกำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ 3 ด้านคือ ด้านการปกครองด้านการศึกษา (เผยแผ่ศาสนาธรรม ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์) ด้านการสาธารณูปการและ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์จึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดทุกด้าน โดยให้พระสงฆ์สามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (พระธรรมปิฎก, ป.อ.ปยุตโต : 2541)

ดังนั้น สรุปว่าพระสงฆ์ จึงมีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพตามภารกิจของคณะสงฆ์ 3 ด้านคือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา (การเผยแผ่ศาสนาธรรม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์) ด้านการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์

ผู้ศึกษาวิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพเกี่ยวกับวัดในพระพุทธศาสนาโดยยกเอาหลักพุทธธรรมมาภิบาลแนวพุทธ มาเป็นตัวกำหนดบทบาทของการบริหารการจัดการวัด วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ซึ่งในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่งที่สังกัดอยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 มีความประสงค์ต้องการทราบการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค 3 มีจำนวน 4 จังหวัด คือ จังหวัดลพบุรี จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดชัยนาท และจังหวัดอุทัยธานี ว่าได้นำเอาหลักพุทธธรรมมาภิบาลแนวพุทธมาใช้ในการปรับยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัด และระดับประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ว่าได้ปฏิบัติเป็นไปตามหลักพุทธธรรมมาภิบาลแนวพุทธ มากน้อยเพียงใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพส่วนบุคคลกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้มี 2 กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการปกครองสงฆ์ระดับเจ้าอาวาส จำนวน 303 รูป และประชาชนที่มีตำแหน่งทางการปกครองระดับผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 303 คน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่วัดตั้งอยู่ในพื้นที่นั้นและการสัมภาษณ์เจาะลึก ได้แก่ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการปกครองระดับเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 8 รูป

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. **ตัวแปรอิสระ** คือ พระสงฆ์ อายุ อายุพรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม สมณศักดิ์ ตำแหน่ง ประชาชน เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ

2. **ตัวแปรตาม** คือ ดัดแปลงมาจาก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติคณะฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต ,การปกครองคณะสงฆ์ไทย. 2539) คือ ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชนต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด แบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา คือ

2.1 การศาสนศึกษา

2.2 การศึกษาสงเคราะห์

2.3 การเผยแผ่พุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์

สมมติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 แตกต่างกัน

2. หลักนิติธรรม มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด

3. หลักคุณธรรม มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด

4. หลักความโปร่งใส มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด

5. หลักความมีส่วนร่วม มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด

6. หลักความพร้อมรับผิดชอบ มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด

7. หลักความคุ้มค่า มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องสร้างแบบสอบถามตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และหาค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์ (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ทั้งฉบับ เท่ากับ .9631 และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างโดยทำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยปทุมธานี ไปยังกลุ่มประชากรตัวอย่าง และทำการศึกษาริวิจัยเชิงคุณภาพเจาะลึกผู้ศึกษาริวิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยแบบสอบถามแบบเจาะลึก ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอ มี 8 วัด จำนวน 8 ชุด ในช่วงเดือน เมษายน ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2555

2. ผู้ศึกษาเดินทางไปรับข้อมูลแบบสอบถามประชากรกลุ่มตัวอย่างจากสำนักงานเจ้าคณะสงฆ์ภาค 3 กลับคืน

3. นำมาตรวจสอบหาความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามโดยเลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์นำไปวิเคราะห์ผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่าข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันส่งผลให้ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 แตกต่างจากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์และประชาชน มีปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด พระสงฆ์ แตกต่างกันไปตามสมมติฐาน

1.2 หลักนิติธรรม มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด จากการศึกษาพบว่า หลักนิติธรรม พระสงฆ์และประชาชน มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

1.3 หลักคุณธรรม มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด จากการศึกษาพบว่า หลักคุณธรรม พระสงฆ์มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถทำนายผลได้ว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ร้อยละ 81.4 ส่วนของประชาชน มีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

1.4 หลักความโปร่งใส มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด จากการศึกษาพบว่า หลักโปร่งใส พระสงฆ์และประชาชนมีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถทำนายผลได้ว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ร้อยละ 89.0 และ 31.1 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

1.5 หลักความมีส่วนร่วม มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด จากการศึกษาพบว่า หลักความมีส่วนร่วม พระสงฆ์และประชาชน มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถทำนายผลได้ว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ร้อยละ 85.0 และ 85.0 ตามลำดับ 36.1 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

1.6 หลักความพร้อมรับผิดชอบ มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด จากการศึกษาพบว่า หลักความพร้อมรับผิดชอบ พระสงฆ์และประชาชน มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถทำนายผลได้ว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ร้อยละ 81.0 และ 40.2 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

1.7 หลักความคุ้มค่า มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด จากการศึกษาพบว่า หลักความพร้อมรับผิดชอบ พระสงฆ์ มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วน ประชาชน มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สามารถทำนายผลได้ว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ร้อยละ 41.8 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมาภิบาลแนวพุทธกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 พบว่า

2.1 พระสงฆ์ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาล

แนวพุทธ ของพระสงฆ์ ด้านหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วมหลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยหลักความโปร่งใสมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดมากที่สุด และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยตัวเองพบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยหลักนิติธรรมกับหลักความคุ้มค่า มีความสัมพันธ์กันทางบวกมากที่สุด

จากการศึกษาวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณตามลำดับความสำคัญตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายผล พบว่าการนำหลักพุทธธรรมมาภิบาลแนวพุทธกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 พบว่า ปัจจัยด้านหลักความโปร่งใสหลักคุณธรรมหลักความมีส่วนร่วมและหลักความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สามารถร่วมกันทำนายผลได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในภาพรวม ร้อยละ 92.8 โดยมีความคลาดเคลื่อนในการทำนายเท่ากับ .1276 ซึ่งแสดงว่าเมื่อหลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม หลักความมีส่วนร่วมและหลักความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมีค่าสูงขึ้น ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดสูงขึ้นด้วย

2.2 ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมมาภิบาลของประชาชน ด้านหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและหลักความคุ้มค่ามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.01 โดยหลักความคุ้มค่ามีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดมากที่สุด และเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยตัวเองพบว่า มีความสัมพันธ์กันทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยหลักความมีส่วนร่วมกับหลักความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกมากที่สุด

จากการศึกษาวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุคูณตามลำดับความสำคัญตัวแปร ที่มีประสิทธิภาพในการทำนายผล พบว่าการนำหลักพุทธธรรมมาภิบาลแนวพุทธกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 พบว่า ปัจจัยด้านหลักความคุ้มค่าหลักความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหลักความโปร่งใส และหลักความมีส่วนร่วม สามารถร่วมกันทำนายผลได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ในภาพรวม ร้อยละ 51.8 โดยมีความคลาดเคลื่อนในการทำนายเท่ากับ .374 ซึ่งแสดงว่าเมื่อ หลักความคุ้มค่าหลักความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหลักความโปร่งใสและ หลักความมีส่วนร่วมมีค่าสูงขึ้น ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดสูงขึ้นด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมมาภิบาล : ศึกษาวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ผู้ศึกษาวิจัยได้ค้นพบว่า พระสงฆ์ (สรูปภาพรวม) โดยปัจจัยด้านหลักความโปร่งใส หลักคุณธรรม หลักความมีส่วนร่วม และหลักความพร้อมรับผิดชอบต่อส่วนรวม สามารถร่วมกันทำนายผลได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในภาพรวม ร้อยละ 92.8 มีความคลาดเคลื่อนในการทำนายเท่ากับ .1276 ซึ่งแสดงว่าเมื่อ หลักความโปร่งใสหลักคุณธรรม หลักความมีส่วนร่วม และหลัก

ความพร้อมรับผิดชอบมีค่าสูงขึ้น ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดสูงขึ้นด้วย และประชาชน(สรุภาพรวม) โดยปัจจัยด้านหลักความคุ้มค่า หลักความพร้อมรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส และ หลักความมีส่วนร่วม สามารถร่วมกันทำนายผลได้ว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ในภาพรวมร้อยละ 51.8 มีความคลาดเคลื่อนในการทำนายเท่ากับ .374 ซึ่งแสดงว่าเมื่อ หลักความคุ้มค่า หลักความพร้อมรับผิดชอบ หลักความโปร่งใส และ หลักความมีส่วนร่วม มีค่าสูงขึ้น ย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดสูงขึ้นด้วย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว พบว่ามีค่าแตกต่างกันร้อยละ 41 ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ มีหน้าที่ในการศึกษาหลักพระธรรมวินัย เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบตามหลักคำสอนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม มีวิริยะอุตสาหะอดทน มั่นนอย สันโดษ และเผยแผ่หลักธรรมสืบทอดคำสอนในพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับบุญศรี พานะจิตต์ (2543) กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ โดยสามารถแยกอภิปรายผลตามรายด้านได้ ดังนี้

1. ด้านหลักนิติธรรม จากการศึกษาวิจัยพบว่า หลักนิติธรรม มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 นั้น เป็นพื้นที่จังหวัดภาคกลางและขนาดพื้นที่ของจังหวัดก็ไม่ใหญ่มากนัก เส้นทางคมนาคมดี การเดินทางก็มีความสะดวกรวดเร็ว การปกครองดูแลโดยเจ้าคณะภาค ก็มีความใกล้ชิดกับวัดในเขตการปกครอง ดูแลให้

ความอบอุ่นต่อวัดในเขตปกครองอย่างยุติธรรมไม่อคติลำเอียง ตัดสินถูกผิดด้วยพระธรรมวินัย และอีกบริบทของวัดในพระพุทธศาสนานั้นมีหลักคำสอนคือ พระธรรมวินัยที่ช่วยเอื้ออำนวยให้พระสงฆ์ตั้งอยู่บนความถูกต้องชอบธรรม ประการแรก คือพระสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นกรอบหลักกำหนดความประพฤติของพระสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อย ห้ามล่วงละเมิดสิกขาบทบัญญัติ อีกทั้งในปัจจุบันนี้ สังคมมีความรู้เรื่องวินัยพระสงฆ์มากขึ้น ทำให้พระสงฆ์ต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามพระธรรมวินัยด้วย ทั้งการตัดสินใจดำเนินการใดๆ ภายในวัด การกำหนดกฎระเบียบ กติกาสงฆ์เพื่อความเรียบร้อยและแนวทางปฏิบัติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในวัด การบังคับใช้กติกาสงฆ์เป็นไปด้วยความเสมอภาค ตลอดจนการตัดสินใจต่างๆ ที่เกิดขึ้น ก็มีกรอบแห่งพระธรรมวินัยกำกับประการที่สอง คือการที่วัดกับชุมชนมีความสงเคราะห์เกื้อกูลกัน ทำให้เกิดการดูแลตรวจสอบซึ่งกันและกัน ดังที่ พระธรรมปิฎก (2543) กล่าวว่า การที่วัดเป็นของชุมชน ชาวบ้านยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดอยู่มาก อย่างน้อยก็คือการเข้าวัดทำบุญ อันทำให้ชาวบ้านคุมพระ พระคุมชาวบ้าน ทำให้พระพุทธศาสนาอยู่ได้

2. ด้านหลักคุณธรรม จากการศึกษาวิจัย พบว่า หลักคุณธรรม มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะพระสงฆ์มีความถึงพร้อมเรื่องการศึกษา มีความสอดคล้องกับ พระเมธีธรรมมาภรณ์ (2539) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษา หมายถึง การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ เป็นที่มาของภาวะความเป็นผู้นำประกอบด้วยปัญญา มีความเสียสละ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลทั่วไป เน้นประโยชน์ส่วนรวม

เป็นหลักมีความเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ สอนให้บุคคล ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม จึงเป็นที่ไว้วางใจแก่ บุคคลทั่วไป และเป็นศูนย์กลางแห่งความสามัคคี ประดอง แก่ปัญหาให้แก่ประชาชนทั่วไปได้ มีความตั้งมั่นอยู่ในความเพียรไม่เห็นแก่ความยากลำบาก เป็นผู้ทำหน้าที่ศึกษาหลักคำสอนและ ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งทางด้าน พระธรรมวินัย และการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงทำให้ สหายตาของประชาชนชาวพุทธย่อมมีความคาดหวัง ว่า ความมีศีลธรรมของพระสงฆ์และคาดหวังว่า พระสงฆ์ในวัดจะเป็นผู้ที่ฝึกสอนบุตรหลานของตน ให้เป็นคนดีมีศีลธรรมและดำรงตนเป็นคนดีใน สังคมได้สืบไป

3. ด้านหลักความโปร่งใส จากการศึกษา พบว่า หลักโปร่งใส มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันใน ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตาม สมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระสงฆ์ในเขต การปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 มีการประชุม ประจำเดือนกับพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์ และมีการเรียก ไวยาวัจกรของวัดทุกวัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีรายรับรายจ่ายและศาสนพิธีต่างๆ และเหตุผลทางด้านพระธรรมวินัยก็เช่นกัน ที่มี พุทธประสงค์ไม่ให้พระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องเงิน แม้ว่าในปัจจุบันพระสงฆ์ยังมีความเกี่ยวข้องกับการเงินในฐานะผู้บริหารวัด แต่ก็มีระเบียบเกี่ยวกับการจัดการเงินและศาสนสมบัติของวัดอย่างชัดเจน ทำให้เกิดความโปร่งใสมากขึ้น และผู้บริหารจัดการ วัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 มีระบบ การบริหารจัดการที่ชัดเจน มีการแจ้งงบประมาณ รายรับ-รายจ่าย ประจำปี มีการแต่งตั้ง คณะกรรมการวัด ทั้งที่เป็นพระสงฆ์และคฤหัสถ์ เพื่อการตรวจสอบ ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ต่อ

สาธารณะชนมีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริง การบริหารจัดการวัดเป็นไปด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ จึงทำให้ประชาชนมีความ เชื่อถือและมีความมั่นใจในการบริหารจัดการมี ความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้าง ระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 ให้ความหมายหลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของ คนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานของทุก องค์การทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผย ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความ ถูกต้องชัดเจนได้

4. ด้านหลักความมีส่วนร่วม จาก การศึกษา พบว่า หลักความมีส่วนร่วม มีผลต่อ ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งทั้งนี้อาจเป็น เพราะ ว่าเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ให้ความสำคัญ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจการคณะสงฆ์ภาค 3 โดยจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมทุกปีโดยให้สงฆ์ภาค 3 ช่วยกันทำกิจกรรมและหมุนเวียนไปตามจังหวัด ในเขตปกครองในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี หรือเพราะหลัก คำสอนของพุทธศาสนาเกี่ยวกับหลักอภิธานิยธรรม อันเป็นการเน้นย้ำเรื่องความพร้อมเพรียงของ หมู่คณะ ทำให้วัฒนธรรมของวัดมีการพูดคุยกัน ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน เช่นตอนทำวัตรสวดมนต์ เย็นทุกวัน ซึ่งมีเวลาเพียงพอที่สงฆ์จะพูดคุยกันได้ เป็นต้น วัฒนธรรมเช่นนี้อาจส่งเสริมให้เกิดความมี ส่วนร่วมได้ มีการทำงานกันเป็นทีมหรือคณะอื่นๆ ยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป สังคมสงฆ์ก็เปลี่ยนแปลงไป

5. ด้านหลักความพร้อมรับผิดชอบ จากการศึกษา พบว่า หลักความพร้อมรับผิดชอบ

มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้มีข้อที่ควรพิจารณาอยู่ 2 ลักษณะ คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ในด้านความรับผิดชอบต่อตนเองก็คือรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ทั้งพระสงฆ์ และผู้ที่อาศัยอยู่ในวัดต่างมีหน้าที่กล่าวโดยหลักการแล้วคือการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพราะการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพระสงฆ์ หากพิจารณาในแง่ที่พระสงฆ์ก็มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนได้อย่างดีเพราะเป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติอยู่แล้ว ส่วนในอีกแง่หนึ่งคือหน้าที่ของตนที่เกิดจากการมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา เช่น มอบหน้าที่ในการปฏิสังขรณ์อาราม หากพิจารณาในแง่ที่วัฒนธรรมของวัดมีส่วนอย่างยิ่งที่จะช่วยให้พระภิกษุสามเณรมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เพราะสังคมสงฆ์เคารพกันและกันตามอายุพรรษาตามฐานะตำแหน่ง และตามสายการบังคับบัญชา นอกจากนี้การปกครองวัดยังมีโครงสร้างที่ให้อำนาจแก่ผู้ปกครองเหมือนเจ้าของบ้านด้วย พระสงฆ์สามเณรรูปอื่นนอกจากเจ้าอาวาสแล้ว เป็นเหมือนผู้อาศัย การมอบหมายสิ่งใดต่อใครภายในวัด จึงเหมือนมอบคำประกาศิตที่ผู้นั้นต้องรับผิดชอบต่อโดยปริยาย หากไม่รับผิดชอบต่อการมอบหมายก็หมายถึงการถูกเพ่งโทษ หากร้ายแรงอาจถึงกับถูกขับออกจากวัดตามอำนาจของเจ้าอาวาสที่มีสิทธิทำได้ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 (2546 : 33) ในมาตรา 38 (2) ที่ระบุเจ้าอาวาสสามารถสั่งบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด ด้วยโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ดังกล่าวทำให้พระสงฆ์และบุคคลที่อาศัยอยู่ในวัดสร้างอุปนิสัยความรับผิดชอบต่อในตัวเอง ส่วนในลักษณะความรับผิดชอบต่อสังคม ที่พบค่าเฉลี่ยอยู่

ในระดับมาก อาจเป็นเพราะวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและบทบาทของพระสงฆ์ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับสังคมอยู่ไม่น้อย ภาระที่พระสงฆ์ต้องอยู่ร่วมกับสังคมนี้องค์เองเป็นส่วนสำคัญที่ต้องทำให้พระสงฆ์ต้องมองชาวบ้าน เอาใจใส่กับปัญหาของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

6. ด้านหลักความคุ้มค่า จากการศึกษาพบว่า หลักความคุ้มค่าต่อ ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนของประชาชน มีผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวัด โดยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะวิถีชีวิตของพระสงฆ์นั้นเป็นชีวิตที่เรียบง่าย สันโดษ สมถะ และมีคุณธรรมการดำเนินการต่างๆของวัดจึงสอดคล้องกับทัศนคติด้านนี้เข้าไว้ด้วย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังเป็นแบบอย่างด้านการใช้ชีวิตที่พอเพียง สันโดษ สมถะ และมีคุณธรรม ให้กับชาวบ้านได้อย่างดีด้วย การที่พระสงฆ์เป็นแบบอย่างในเรื่องความคุ้มค่าย่อมเป็นผลดีต่อวัดด้วย พระพุทธศาสนาเน้นการประหยัดใช้ให้คุ้ม ไม่นิยมความฟุ้งเฟ้อตามนิยมต่างๆ เช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาล และดำรงตนเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบข้อบังคับ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม ตลอดจนจนการประกาศใช้กติกาสงฆ์ภายในวัดเป็นไปโดยชอบไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้การบริหารวัดมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมาภิบาลอยู่แล้วในระดับหนึ่ง เช่น ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก ย่อมสอดคล้องกับหลักนิติธรรม การประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม ย่อมสอดคล้องกับหลักคุณธรรม เป็นต้น รวมทั้งให้

บุคคลผู้อยู่ในปกครองได้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการดำรงตนด้วย สามารถวางเป็นหลักในการบริหารวัด ให้มีเสถียรภาพ มีโครงสร้างและกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งขนบธรรมเนียมการปกครองคณะสงฆ์ที่มีการรายงานตามระดับชั้น ย่อมส่งเสริมให้การบริหารวัดเกิดความถูกต้องตามหลักพุทธธรรมาภิบาล

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติ

1. การบริหารจัดการวัดตามหลักพุทธธรรมาภิบาล : ศึกษาวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์พบว่า การบริหารตามหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ส่วนความคิดเห็นของประชาชน พบว่าการบริหารตามหลักความพร้อมรับผิชอบ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดซึ่งเจ้าอาวาสวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ควรมีการใช้หลักพุทธธรรมาภิบาลให้ครอบคลุมทุกด้าน
2. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์พบว่า ประสิทธิภาพการ

บริหารจัดการด้านการศึกษา (การศาสนศึกษา, การศึกษาสงเคราะห์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา) ส่วนความคิดเห็นของประชาชน พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการปกครองมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดซึ่งเจ้าอาวาสวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 3 ควรดำเนินการบริหารจัดการวัดให้มีระบบดำเนินการตามภารกิจที่ได้รับ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำศึกษาวิจัยในประเด็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการปฏิบัติงานตามหลักพุทธธรรมาภิบาลของวัด
2. ควรมีการเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างโดยเพิ่มกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนทั่วไป รวมทั้งพระภิกษุที่อยู่ภายในวัดเพื่อความครอบคลุมของข้อมูล
3. ควรจัดทำคู่มือหลักพุทธธรรมาภิบาลที่สอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการวัด และคู่มือการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมาภิบาลกับทักษะการบริหารงานในวัด

บรรณานุกรม

- บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2543). **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี**, รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร : การศาสนา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2541). **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- _____. (2543). **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวตสังคมาศศาสตรและมนุษยศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2539). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. (2546). กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (พิมพ์เนื่องในโอกาส พระศรีปริยัติเมธี (ແ່ວ ປຣກຸໂມ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเทพธิดาราม รองเจ้าคณะภาค 11 ได้รับพระราชทานเลื่อนชั้นสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราชที่ พระราชวรเมธี 5 ธันวาคม 2546).